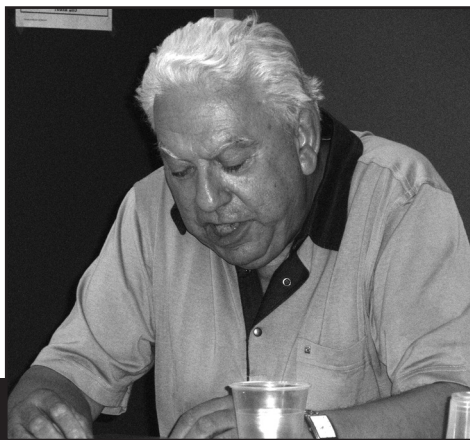


El sentit de la independència



Pere Canturri i Montanya

El tema que la Societat Andorrana de Ciències ens proposa enguany es titula *L'andorranitat*.

El *Diccionari enciclopèdic d'Andorra* ho defineix com a “*qualitat d'andorrà, conjunt d'elements que conformen l'esperit, els costums, les maneres dels andorrans*”.

L'autor del *Manual digest*, Fiter i Rossell, ens il·lustraria millor aquesta definició quan escriu:

“Les Valls d'Andorra en lo espiritual y en lo temporal, en lo Eglesiastich, y en lo Secular, en lo Psisich, y natural, y en lo moral, en lo idioma, adhuc Curial, en lo modo y moda de vestir, en los costums, y geni, son propia, Verdadera, y legitima Cataluña, com a part y porcio de dit Principat, y per consegüent son sos natural, propis verdaders y legitims Catalans.

Una cosa sola hi ha tant solament, que no participan, del Principat de Catalunya los Andorrans, y sas Valls, que (es) en lo respectiu al Govern, al Civil y Criminal, al Politich, y Economich de dit Principat, ni han participat may de la restauració de poder pels moros.”

Segons Fiter i Rossell, l'andorranitat s'integraria dins l'ampli sentit de la catalanitat, però hi ha un però: la independència dels andorrans els diferencia.

Els andorrans, en el transcurs de la història, haurien tingut sempre el sentit de ser independents, i aquesta independència hauria portat uns trets diferenciadors que conformarien l'andorranitat. És, doncs, a aquesta independència a què em vull referir.

Crec que és per la mateixa independència que catalanitat i andorranitat, tot i les semblances del *Digest*, comporten importants diferències, que fan que els andorrans tinguin una singularitat amb caràcter o esperit propi per la qualitat i el fet de ser andorrà.

En primer lloc, hi ha el conjunt de condicions en què s'esdevé l'existència d'un ésser viu o d'una comunitat: el medi. I també el medi com a conjunt de costums, d'esdeveniments i de circumstàncies entre les quals viu una persona o es produeix un fet.

Així, el medi geogràfic on han viscut els andorrans incidirà en el caràcter, l'esperit i la qualitat de ser andorrà.

A l'ensem, la seva relació amb el medi, la seva convivència en un mateix marc, la pertinença a una mateixa societat, la seva evolució temporal i la seva relació amb l'exterior comportaran l'altra concepció de medi, definit com a conjunt de costums, d'esdeveniments i circumstàncies amb les quals han viscut els andorrans o s'han produït els fets que han marcat la seva història.

El reconeixement de la singularitat dels andorrans, de la seva identitat i andorranitat, crec que al llarg dels segles ha anat aparellada amb una consciència de llibertat i d'independència.

Per imperatius del temps, exposarem solament algunes fites que refermarien la nostra creença, i que necessitarien desenvolupar-se més extensament.

El medi geogràfic de què em parlat ens podria diferenciar de la gent de la plana o de vora mar, però això és comú a tota la muntanya. Hi ha una especial circumstància que ens pot diferenciar dels nostres veïns: la situació de les nostres Valls, dins la serralada pirinenca. Aquesta particularitat ha d'haver influït en el nostre passat.

Andorra està situada en la capçalera de dues importants vies fluvials: l'Arieja i el Segre. L'una i l'altra han portat aparellades importants vies de comunicació, freqüentades des de temps remots. El pas de l'una a l'altra era factible a través de diversos ports transitables, especialment entre els mesos de maig a octubre, però també amb algunes excepcions la resta de l'any. (Recordem que, encara no fa cent anys, el carter portava a França la correspondència també a l'hivern.)

Des del neolític, fa uns 10.000 anys, tenim constància que a través d'aquests camins els homes de la prehistòria van entrar i s'establiren a les Valls andorranes. Ho feren en els dos sentits. Per tant, la nostra prehistòria és la unió de cultures del nord i del sud dels Pirineus que ens ha donat unes característiques pròpies.

Uns exemples: la Balma de la Margineda fa 10.000 anys era freqüentada per gent provinent de les altes valls de l'Arieja, amb contactes amb la important cultura de Mas d'Azil, més enllà de Foix.

Cap al 6000 abans de Crist, les Valls rebien gent del sud amb influències de vora mar, com ho demostren les ceràmiques cardials.

3.000 anys abans de Crist les ceràmiques trobades a Juberrí pertanyen a cultures del sud de França, però al mateix temps les joies amb què s'adornaven provenien de les mines de variscita de Gavà, al Baix Llobregat.

Aquesta barreja de cultures, amb aportacions de banda i banda dels Pirineus, seran la base dels assentaments estables a les Valls. Uns pobles amb lligams comuns, unes mateixes terres on pasturar, uns mateixos boscos on llenyar, uns

parentius familiars, unes creences i unes costums compartits que aniran donant una identitat pròpia.

Amb el temps a l'entorn del 220 abans de Crist, haurien constituït un poble amb nom propi, diferenciat dels seus veïns i independent.

Per primer cop trobem Andorra mencionada a la història. La formaven individus d'ètnia preromana, coneguts per una citació de Polibi, historiador grec del segle II abans de Crist. Anomenats andosins, s'haurien oposat al pas d'Anníbal quan travessà el país l'any 218 aC per emprendre la famosa expedició contra Roma. Vençuts, haurien estat sotmesos per aquest cabdill cartaginès.

Polibi diferencia aquests primers andorrans dels seus veïns, els arenosis, bergistans o ceretans. Tenien, per tant, una identitat pròpia que al meu entendre en marcarà el futur.

Segles més tard, la invasió sarraïna i la Reconquesta ens parlaran novament dels andorrans.

Entre llegenda i veritat entrem a la història. És coneguda la Carta pobla que l'emperador Carlemany i el seu fill Ludovic el Piadós haurien atorgat als homes d'Andorra en acabar la Reconquesta.

És veritat que els erudits i estudiosos han posat en dubte la veracitat d'aquest document. Ara bé, durant segles, els andorrans els va servir en considerables ocasions per al·legar la seva independència i sostenir alguns dels seus privilegis. De la seva autenticitat tampoc en dubtaven en aquells temps els seus interlocutors. La Carta pobla, segons altres estudiosos, encara que redactada més tard podria reflectir unes realitats anteriors. Tot i que el temps no em permet allargar-me en gaires citacions, no voldria passar per alt la referència que hi feia Josep Maria de Porcioles, jutge d'apel·lacions de les Valls en el pròleg de la primera edició del *Manual digest*.

“Tres directrius defineixen aquesta carta: el seu fi centrat bàsicament en el poblament i l'assentament de les Valls, tan essencial i congruent; una càrrega feudal de caràcter simbòlic, que li dona un caire netament polític i, finalment, una excepcional facultat d'autogovern que constitueix, si més no inicialment, un veritable estatus jurídic d'estimable relleu, d'àmplia base popular, fet determinant per les Valls, mai prou ponderat.”

La singularitat, especificitat i independència dels andorrans apareixen com un tot diferenciat.

L'Acta de consagració de la catedral d'Urgell enumera tots els pobles que depenien d'aquesta seu l'any 839. Els pobles se solen enumerar amb un cert ordre dins l'extensa geografia que cita l'acta. Els andorrans s'hi citen conjuntament. Diu l'acta: *“Conferim també les parròquies de la vall d'Andorra, és a dir, St. Julià de Lòria, Andorra amb Sta. Coloma, La Massana, Ordino, Encamp, Canillo, amb llurs esglésies i masies dels contorns.”*

A partir d'aquí es quan trobarem també els primers documents que delimiten geogràficament les valls d'Andorra.

Als segles IX-X a Europa la propietat era gravada pels senyors i no se'n tenia la plena possessió. En canvi a Andorra, com en altres indrets de la Catalunya Vella, la propietat era total i se'n podia disposar lliurement. Els andorrans poden vendre, canviar o fer donacions de les seves propietats, els alous, sense necessitar el permís de cap senyor.

Els senyors no posseïen tota la terra i és per això que veiem com els comtes d'Urgell compren i permuten terres a fi d'engrandir les seves possessions.

L'Església, per donacions comtals, acabarà erigint-se l'any 1133 en únic senyor feudal, que es veurà obligada, tanmateix, a recórrer a petits senyors, com els Caboet o els Castellbò, per garantir les seves possessions.

Durant els segles que van del IX al XII la confusió quant a qui exercia els poders reals a Andorra sovinteja.

Les concòrdies signades amb el bisbe Sanç, l'any 1163, i amb Arnau de Preixens, l'any 1176, són la submissió dels andorrans com a súbdits i feudataris del bisbe d'Urgell, però al mateix temps demostren la unitat dels andorrans com a poble, la seva singularitat i la seva independència quant a acceptar unes clàusules d'una concòrdia, senyal que hi havia discòrdia, voluntàriament.

A partir d'aquí, veurem com els andorrans independents s'aniran sotmetent als poders feudals. Però curiosament, i és important, annexaran els seus senyors a la seva independència i passaran a ser una comunitat de persones que participen d'un sentiment d'identitat col·lectiva singular, a partir d'una sèrie de característiques compartides en el camp cultural, jurídic, lingüístic o un altre, que és el que conforma una nació.

El tractat dels Pareatges establirà definitivament el marc jurídic on queda immersa Andorra i junt amb el sentit d'independència naixerà el de neutralitat.

Andorra serà per sempre més una nació independent sota la sobirania de dos cosenyors que deixaran importants prerrogatives al poble, tot i que la inèrcia feudal els pugui anomenar vassalls.

El sentit d'independència es veurà surar en altres moments –el temps no ens permet aprofundir-hi, però algú en podem mencionar–. Les autoritzacions donades pels senyors per constituir escamots per a la defensa de la integritat territorial. L'oblit, voluntari, premeditat o conscient i obligat en què queda Andorra en el Tractat dels Pirineus. L'oposició dels andorrans a l'actuació dels tribunals de la inquisició a Andorra. Les temptacions de canviar Andorra per la Vall d'Aran, la més recent en temps del govern de Mendes France. Els pretesos drets d'Espanya sobre les nostres Valls, per herència dels comtes d'Urgell, els perillosos moments de guerres entre els nostres veïns o de guerres civils on mantenir la neutralitat era tan difícil. Recordem que un enviat especial de la reina Isabel, II l'any 1852, el coronel Ulrich, feia una extensa i detallada planificació militar de com ocupar Andorra.

Però no voldríem acabar sense parlar d'un dels moments en què possiblement més va perillar la nostra independència.

El 1789 s'iniciava a França la revolució que culminaria amb la presa de la Bastilla, l'execució del rei Lluís XVI, la proclamació de la República i l'abolició de la reialesa. Com a conseqüència, als andorrans els fou rebutjat el pagament de la quèstia, amb l'al·legat dels comissionats de l'Ariège que no podien acceptar un tribut feudal. Per tant, consideraven els andorrans alliberats dels drets que podia tenir el cosenyor francès.

Era bisbe de la Seu des del 1785 Francesc Josep Boltas i en començar els aldarulls revolucionaris va procurar mantenir Andorra al marge dels esdeveniments, reafirmant en tot moment la seva condició de "*Príncep Soberano de los Valles de Andorra*". El bisbe Boltas no va dubtar, per a la defensa d'Andorra i del seu bisbat, a sol·licitar reiteradament l'ajuda del rei d'Espanya, que, a pesar de l'amistat que li professava i a causa dels seus propis problemes, se'n desentèn amb bones paraules. Mentrestant, els andorrans callen i naveguen entre dues aigües.

L'any 1793 els presagis del bisbe es compleixen i el general francès Dagobert, entrant per Puigcerdà, ocupa la Seu d'Urgell, on crema i saqueja fins i tot la catedral. Els canonges es refugiaren a Guissona, on ja hi havia el bisbe. La pau de Basilea el 1795 posaria fi a les hostilitats.

Els andorrans ho aprofiten per intentar restablir les relacions amb França i justifiquen en una llarga carta la seva demanda. Al·leguen que el pagament que efectuaven a França no és un tribut feudal, com malentengueren els comissionats republicans, sinó que és la contraprestació dels molts privilegis que França els ha concedit i s'expressen dient: "*L'Andorre pays neutre a forme de temps immémorial une république libre, dont les droits et coutumes ont été constamment respectés par les deux nations qui les avoisinent.*" Fixem-nos en la utilització de la paraula *république*.

Finalment, l'any 1806 l'emperador Napoleó acceptarà el restabliment de l'estatus anterior a la Revolució.

Amb tot, fem unes ràpides constatacions:

1. El bisbe no renuncia als seus drets sobre Andorra; al contrari, els vol refermar.
2. Espanya no demostra cap interès a annexionar-se Andorra i ocupar el lloc deixat per França.
3. França es desentèn d'Andorra i li deixa la plena llibertat durant deu anys.
4. Els andorrans hauran d'insistir perquè França accepti novament el poder compartit amb el bisbe.
5. Que el nou bisbe De la Dueña y Cisneros s'alegra del decret de Napoleó. Segurament prefereix compartir la sobirania d'Andorra amb França, una garantia que Espanya no pretindrà reivindicar-li els drets sobre Andorra.

Insistim que les circumstàncies podien posar fi a l'Andorra històrica. Aquestes mateixes circumstàncies, enfrontant França i Espanya, afavoriran el desinterès en una possible annexió.

Cal remarcar que fou decisiu que davant els greus esdeveniments revolucionaris, el bisbe continués mantenint la sobirania sobre les Valls.

I finalment convé reconèixer el doble joc dels andorrans, que se serviren de França o del bisbe segons els convenia, com pot veure's en utilitzar expressions com *“qu'ils sont tombés au moins d'une manière tacite sous la seule dominations de l'Evêque d'Urgell”*, o en demanar que es restableixi un just equilibri *“contre l'autorité usurpatrice de l'Evêque d'Urgell”*, o també *“quoi qu'ils aient conservé leur neutralité craignent a chaque instant l'oubli des français a leur égard, ne les livre entièrement à la domination d'un évêque qui fait déjà pressentir par ses jactances [el nou bisbe De la Dueña y Cisneros] que le gouvernement français a renoncé a tous ses droits sur eux, et qu'il est seul devenue seigneur”*.

I per congratular-se amb França no dubtaren a manifestar que *“leur citoyens furent toujours unis de cœur et de sentiment à la cause de peuple français”* o com hem vist, d'anomenar-se “République”.

El temps no ens permet més consideracions sobre aquest joc diplomàtic per mantenir la independència.

El decret de Napoleó de l'any 1806 i la satisfacció real o aparent del bisbe en compartir-lo continuaren a assegurar Andorra com a nació sobirana neutral i independent.

Pere Canturri i Montanya,
historiador i Raonador del Ciutadà